

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.1.11>

ŁADUNEK FUNKCJONALNO-SEMANTYCZNY I WYRAZOWY PORÓWNAŃ FRAZEologiczNYCH W POWIEŚCI Y. WINNYCHUKA „LUTETSIA”

Svitlana Roshko

*kandydat nauk filologicznych, profesor nadzwyczajny,
Profesor nadzwyczajny w Katedrze Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych
Uniwersytet Narodowy w Użgorodzie (Użgorod, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0002-7065-0784
svitlana.roshko@uzhnu.edu.ua*

Adnotacja. W artykule naukowym opartym na materiale postmodernistycznej powieści „Lutecja” ukraińskiego pisarza Yu. Winnychuka rozważany jest ładunek funkcjonalno-semantyczny i ekspresyjny porównań frazeologicznych w strukturze gramatycznej zdania. Do analizy materiału rzeczywistego zastosowano metodę opisową, metodę ciągłego pobierania próbek, analizę, syntezę, porównanie, podejście systemowe oraz metodę strukturalno-funkcjonalną. Zbadano i przeanalizowano główne typy funkcjonalne porównań frazeologicznych oraz sposoby ich wyrażania w strukturze formalno-gramatycznej i semantyczno-syntaktycznej prostego zdania, a także funkcjonalno-semantyczny ładunek frazeologicznych konstrukcji porównawczych jako składników zdań złożonych badane. W przeprowadzonych badaniach przeprowadzono kompleksową analizę funkcjonalno-semantyczną, syntaktyczną, stylistyczną i wyrazową porównań frazeologicznych występujących w tradycji językowej Jurija Winnychuka, pogłębiono wiedzę na temat specyfiki funkcjonowania porównań frazeologicznych w artystycznym tekście postmodernistycznym, co pozwala określić miejsce kategorii porównania w systemie współczesnych języków literatury ukraińskiej. Zaprezentowane w pracy główne propozycje teoretyczne oraz analizowany w niej faktyczny materiał mogą stać się istotnym wkładem w dalszy rozwój językowej stylistyki ponowoczesnego dyskursu artystycznego.

Słowa kluczowe: Kategoria porównawcza, porównania frazeologiczne, przedmiot porównania, przedmiot porównania, formalno-gramatyczna i semantyczno-syntaktyczna budowa zdania, ekspresja, powieść postmodernistyczna.

THE FUNCTIONAL-SEMANTIC AND EXPRESSIVE LOAD OF PHRASEOLOGICAL COMPARISONS IN YURIY VYNNYCHUK'S NOVEL «LUTETIA»

Svitlana Roshko

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Economic Relations
Uzhhorod National University (Uzhhorod, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0002-7065-0784
svitlana.roshko@uzhnu.edu.ua*

Abstract. The article analyzes the functional-semantic and expressive load of phraseological comparisons in the grammatical structure of the sentence on the basis of the postmodern novel «Lutetia» by the Ukrainian writer Yuriy Vynnychuk. The descriptive method, the method of continuous sampling, analysis, synthesis, comparison, systematic approach and structural-functional method are used to analyze the factual material. The main functional types of phraseological comparisons and the means of their expression in the formal-grammatical and semantic-syntactic structure of a simple sentence are studied and analyzed, and the functional-semantic load of phraseological comparative constructions as components of complex sentences is investigated. The study provides a comprehensive functional-semantic, syntactic, stylistic and expressive analysis of phraseological comparisons appearing in the linguistic tradition of Yuriy Vynnychuk. The knowledge of the specifics of the functioning of phraseological comparisons in a postmodern artistic text is deepened, which makes it possible to determine the place of the category of comparison in the system of the modern Ukrainian literary language. The main theoretical positions outlined in the paper and the factual material analyzed below can become a significant contribution to further developments in the field of linguistic stylistics of postmodern artistic discourse.

Key words: category of comparison, phraseological comparisons, the subject of comparison, the object of comparison, formal-grammatical sentence structure, semantic-syntactic sentence structure, expressiveness, postmodern novel.

ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНЕ ТА ЕКСПРЕСИВНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ПОРІВНЯНЬ У РОМАНІ Ю. ВИННИЧУКА «ЛЮТЕЦІЯ»

Світлана Рошко

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри міжнародних економічних відносин

Ужгородського національного університету (Ужгород, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-7065-0784

svitlana.roshko@uzhnu.edu.ua

Анотація. У науковій статті на матеріалі постмодерного роману «Лютеція» українського письменника Ю. Винничука розглянуто функційно-семантичне та експресивне навантаження фразеологічних порівнянь у граматичній структурі речення. Для аналізу фактичного матеріалу використано описовий метод, метод суцільної вибірки, аналізу, синтезу, порівняння, системного підходу та структурно-функціональний метод. Досліджено та проаналізовано основні функціональні типи фразеологічних порівнянь та засоби їх вираження у формально-граматичній та семантико-синтаксичній структурі простого речення та досліджено функціонально-семантичне навантаження фразеологічних порівняльних конструкцій як компонентів складних речень. У проведеному дослідженні виконано комплексний функційно-семантичний, синтаксичний, стилістичний та експресивний аналіз фразеологічних порівнянь, що фігурують у мовній традиції Юрія Винничука, поглиблено знання про специфіку функціонування фразеологічних порівнянь у художньому постмодерному тексті, що дає змогу визначити місце категорії порівняння в системі сучасної української літературної мови. Основні теоретичні положення, викладені в роботі, та проаналізований у ній фактичний матеріал можуть стати вагомим внеском у подальші розробки в царині лінгвостилістики постмодерного художнього дискурсу.

Ключові слова: категорія порівняння, фразеологічні порівняння, суб'єкт порівняння, об'єкт порівняння, формально-граматична та семантико-синтаксична структура речення, експресивність, постмодерний роман.

Вступ. Категорія порівняння як одна з найбільш виразних граматичних категорій сучасної української мови характеризується широким спектром різноманітних засобів вираження, серед яких чільне місце займають фразеологічні порівняння, що в сучасному українському мовознавстві належать до найменш вивченої групи мовних одиниць у їх функційно-семантичному, структурному, експресивному та стилістичному виявах як одиниці вираження ідіостилі письменника. Як відомо, індивідуальний стиль письменника реалізується в його творах, адже в тексті художнього твору автор для відтворення картини задуманого використовує різноманітні мовні засоби. У тексті художнього твору відображається мовна модель світу письменника в певних мовних знаках, тому вивчення функційно-граматичних, семантичних, експресивних, стилістичних засобів увиразнення мови художніх творів – це спосіб дослідження мовної особистості автора, приналежності його до певної території, народу, історичної епохи, зрештою дослідження національної ментальності автора. Одним із найбільш виразних граматичних і стилістичних засобів, який сприяє виразності художнього тексту, авторської мови є фразеологічні порівняння як одна з найбільш експресивних форм художнього мислення. У сучасному мовознавстві власне порівняння належать до лінгвокультурологічних одиниць, які репрезентуються в зіставленні предметів і явищ за їхньою тотожністю, що передбачають спільні ознаки чи комплекс ознак. В українському мовознавстві роль порівнянь у художньому тексті привернула увагу багатьох дослідників: М. Заборної (Заборна, 1997), Н. Шаповалової (Шаповалова, 1998), Л. Голоюх (Голоух, 1996), І. Кучеренка (Кучеренко, 1959), Л. Прокопчук (Прокопчук, 2000), М. Мірченка (Мірченко, 2001) та інших, включаючи наші власні напрацювання (Рошко, 2001). У роботах цих науковців досліджено реалізацію порівняння через зіставлення понять, предметів, асоціативних зв'язків, а також визначено стилістичну роль тропа і його універсальність як художнього засобу. Сутність експресивності та її основні функції студіювали такі вчені, як В. Чабаненко, Н. Бойко, С. Єрмоленко, Г. Колесник та інші. Як зазначає С. Єрмоленко, навіть у провідних зарубіжних лінгвістичних студіях немає конкретних критеріїв визначення всього діапазону мовленнєвих експресивних одиниць, не окреслені їхні визначальні семантичні ознаки, їхні рамки та функційний потенціал, «немає єдності в поглядах на сутність цих одиниць як елементів мовної системи, на їх позицію в системі та взаємозв'язок із нею, іншими словами, на їхній системний статус» (Єрмоленко, 2001: 141). У сучасному українському мовознавстві відсутні наукові дослідження, у яких аналізується функційно-семантичне та експресивне значення фразеологічних порівнянь у творах письменників-постмодерністів, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета наукової статті – проаналізувати функційно-семантичне та експресивне навантаження фразеологічних порівнянь у романі Ю. Винничука «Лютеція».

Поставлена мета передбачає виконання таких **завдань**: насамперед розглянути функційно-семантичне навантаження фразеологічних порівнянь у межах простого і складного речень у тексті аналізованого твору, звернути увагу на структурні типи досліджуваних фразеологічних порівнянь та на їх виразну експресивність у мові твору.

Постмодерний роман «Лютеція» Ю. Винничука для аналізу художнього тексту був вибраний нами не випадково, адже саме цей витвір митця поєднує в собі елементи містики, детективу, еротики, гумору і смутку. Вигаданий світ снів, у якому з'являється таємнича Лютеція, переплітається з реальною навколишньою

дійсністю, у якій автор роману насамперед прагне довідатись, хто він насправді? І все це на тлі пригод львівського Дон Жуана 1840-их років Івана Вагилевича. Захоплюючий сюжет роману увиразнюється не менш майстерним авторським ідіостилем.

Матеріали та методи. Методологія роботи ґрунтується на концепціях І. Кучеренка (Кучеренко, 1959: 6), Л. Голоух (Голоух, 1996: 8) та інших дослідників, які розглядають порівняльну конструкцію як трикомпонентне утворення, включаючи і наші власні напрацювання (Рошко, 2001: 4). Стійкі, нерозкладні, фразеологічні образні сполуки у функції об'єкта порівняння як специфічну структурно-граматичну групу порівняльних конструкцій у межах простого речення виділяють більшість сучасних українських мовознавців, серед яких відзначимо хоча б І. Кучеренка (Кучеренко, 1959: 34-36), В. Ужченка і Л. Авксентьєва (Ужченко, 1990: 42), О. Тодор (Тодор, 1994: 64), В. Розгон (Розгон, 1999: 8, 9, 11), Я. Баран (Баран, 1999: 17-18) та ін. Виразну структурно-семантичну групу порівняльних конструкцій становлять стійкі, нерозкладні, фразеологічні образні сполуки у функції об'єкта порівняння і у складних синтаксичних конструкціях. На цю специфіку звертають увагу, зокрема, А. Загнітко (Загнітко, 2001: 381-382), І. Кучеренко (Кучеренко, 1959: 36), В. Ужченко та Л. Авксентьєв (Ужченко, 1990: 42-43), Г. Козачук і Н. Шкурятяна (Козачук, 1993: 317), О. Тодор (Тодор, 1994: 64).

Експресію і експресивність фразеологічних порівнянь розглядаємо спираючись на трактування цих понять у працях Н. Бойко, С. Єрмоленко, Г. Колесник, В. Чабаненка. На думку С. Єрмоленко, експресія – це «виразність, підкреслена почуттєвість мови» й «виразально-зображальні ознаки мови, закладені в її лексичних, словотвірних, граматичних, стилістичних засобах і призначені для формування образності та емоційності висловлювання» (Єрмоленко, 2001: 57). На противагу, експресивність (лат. *expression* – вираження), як стверджує вчена, – це «здатність мовної одиниці поширювати експресію» (Єрмоленко 2001, с. 56). За словами Г. Колесник, експресія – це марковане, характерне, яке можна протиставити стандартному (Колесник, 1978: 93). За визначенням В. Чабаненка: «експресія – це інтенсифікація (збільшення, підсилення) виразності» (Чабаненко, 2002: 7-8). Н. Бойко поділяє погляди В. Чабаненка й розрізняє два типи експресивності: експресивність мовлення та експресивність мовних одиниць (Бойко, 2005: 15). Отже, експресивність можна тлумачити як цілеспрямоване посилення висловлення різними мовними засобами, розраховане на певну реакцію адресата, тобто на бажаний вплив від сказаного. Саме на експресивне навантаження фразеологічних порівнянь, розраховане на підсвідомий вплив на адресата і звернемо увагу в проведеному дослідженні.

Фразеологічні порівняння в романі Юрія Винничука «Лютеція» досліджено використанням описового методу, а також методів аналізу, синтезу, порівняння. За допомогою описового методу здійснено ґрунтовний аналіз структури, семантики та функцій фразеологічних порівнянь та опис фактичного матеріалу. Метод суцільної вибірки було застосовано для виокремлення текстових фрагментів, які містять конкретні ілюстрації досліджуваних мовних засобів. Із-поміж власне лінгвістичних методів саме структурний та метод дис-трибутивного аналізу уможливили чітку класифікацію фразеологічних порівнянь на основі диференційних ознак та обґрунтування особливостей їх функціонування у художньому мовленні письменника. Інтерпретаційний аналіз було здійснено для визначення функційних особливостей фразеологічних порівнянь та їх експресивного навантаження у конкретних текстових фрагментах. Метод синтезу використано для логічного об'єднання і пояснення фразеологічних порівнянь у складі простого і складного речення у єдине цілісне утворення усталених порівняльних виразів із виразним експресивним значенням, метод порівняння – для порівняльного аналізу усталеного цілісного значення досліджуваних одиниць у художньому тексті. Метод системного підходу та структурно-функціональний метод застосовано при дослідженні і описі фразеологічних порівняльних конструкцій у семантико-синтаксичній структурі простого і складного речення за типами зв'язків та за призначенням підрядної частини щодо головної.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає в тому, що в представленій статті виконано комплексний функційно-семантичний, синтаксичний, стилістичний та експресивний аналіз фразеологічних порівнянь, що фігурують у мовній традиції Юрія Винничука, поглиблено знання про специфіку функціонування фразеологічних порівнянь у художньому постмодерному тексті, що дає змогу визначити місце категорії порівняння в системі сучасної української літературної мови.

Результати та їх обговорення: У граматичній структурі української мови фразеологічні порівняння становлять окрему групу у системі фразеологічних одиниць, яка характеризується не тільки семантичною злітністю компонентів, але й специфічними мовними засобами вираження порівняльного змісту. Фразеологічні порівняння за своїм значенням виражають одне поняття, становлять неподільне ціле, тому близькі до лексичної одиниці, але одночасно є і граматичними одиницями, оскільки виступають у якійсь функції у реченні і є його членами, або ж компонентами складних речень. Та й за структурою вони відрізняються від власне лексем, тому що є складнішими утвореннями за своєю будовою.

Фразеологічні порівняння в прозі Юрія Винничука свідчать про значну варіантність структурних різновидів як у межах простого, так і складного речення. У структурі простого речення фразеологічні порівняння є своєрідними синонімами до окремих слів, але значення їх більш виразне і образне на відміну від окремих слів. Фразеологічні порівняння, як і взагалі фразеологічні одиниці, вживаються з одним якимсь значенням, виражають одне поняття, наприклад: *...і я...намагався промчати вихором* (Винничук, 2017: 136) – тобто *блискавично, швидко*. У даному прикладі спостерігаємо безсполучниковий спосіб вираження фразеологічного порівняння, тобто орудний порівняльний, який є досить поширеним мовним засобом вираження порівнянь у сучасній українській мові. За своїм семантичним і експресивним навантаженням фразеологічне

порівняння у даному реченні метафоризоване. У формально-граматичній структурі речення виокремлене фразеологічне порівняння виступає у функції складного присудка, у семантико-синтаксичній структурі речення – у функції предиката дії. Причому вживання орудного порівняльного як засобу вираження фразеологічного порівняння може увиразнюватись модально-порівняльною часткою, наприклад: *Мене мовби окропом облило...* (Винничук, 2017: 13). У даному прикладі фразеологічне порівняння функціонує як головний член безособового речення у значенні «відчуті сильно збентеження, бути сильно враженим чимось». Досить часто простежується вживання порівнянь-фразеологізмів у ролі присудків різних структурних типів, у яких фразеологізм виступає у ролі видільного порівняльного компонента з модально-порівняльними частками як, мов, наче і под. Класифікувати такі конструкції як обставини способу дії чи підрядні порівняльні неповні речення і виділяти їх на письмі комами, на нашу думку, недоречно, оскільки вони виражають одне поняття, виступають з одним значенням і можлива синонімічна заміна їх одним словом. Наприклад: *...мій тато...літав на тому коні, як вихор, ...* (Винничук, 2017: 117) – у значенні «швидко»; *І я зриваюся, як опечений!* (Винничук, 2017: 8) – у значенні «швидко, здивований чимось незвичним»; *Я випріцився не неї, як баран* (Винничук, 2017: 239) – у значенні «здивований чимось незвичним», таке порівняння має додатковий відтінок зневажливого значення, оскільки баран трактується як нетямуща істота; *Ти ж бачиш, що та лиха мачуха пильнує її, як зіницю ока* (Винничук, 2017: 20) – у значенні «пильно зберігати, старанно доглядати, охороняти що-небудь»; – *Не бійся бути мудаком, і все в тебе в житті піде як по маслу* (Винничук, 2017: 30) у значенні «відбудеться без перешкод». У текстах постмодерніста Ю. Винничука подібні фразеологічні порівняння мають посилене експресивно-стилістичне забарвлення та стають справжньою окрасою творів.

У формально-граматичній структурі речення фразеологічні порівняння з модально-порівняльними частками як, мов, наче, ніби і под. нерідко вживаються і у ролі головних членів односкладних речень. Хоча за своєю структурою порівняння-фразеологізми як головні члени односкладного речення дуже часто нагадують двоскладні прості речення, вони виражають одне поняття, становлять неподільне ціле, за своєю семантикою є близькими до лексичної одиниці, тому як граматична одиниця вони виступають у якійсь одній синтаксичній функції у реченні, а саме: у функції головного члена односкладного речення, наприклад: *Мусиш виглядати, мов нова копійка, або принаймні не гірше за мене* (Винничук, 2017: 164) – у значенні «виглядати добре, гарно, бездоганно»; *Та тих снарядів уже як грибів познаходили* (Винничук, 2017: 144) – у значенні «багато»; *Юля навчалася в університеті на юридичному і мала відповідне товариство вищого лету, до якого мені було як до неба рачки* (Винничук, 2017: 20) – у значенні «недосяжно далеко». У семантико-синтаксичній структурі речення розглянуті фразеологічні порівняння є предикатами дії, стану, якості.

У формально-граматичній структурі речення фразеологічні порівняння часто вживаються у ролі другорядних членів речення, зокрема, обставин способу дії. У семантико-синтаксичній структурі речення – це вторинні фразеологічні порівняльні предикатні синтаксеми з обставинною семантикою (адвербіальні порівняльні синтаксеми). Такі усталені порівняльні вирази найчастіше оформляються за допомогою модально-порівняльних часток як, мов, немов, наче, ніби і под. Наприклад: *...марення розвіються, як дим* (Винничук, 2017: 55) – у значенні «безслідно»; *Це дім, у якому ти будеш жити. Так що почувайся, як удама* (Винничук, 2017: 172) – у значенні «звично, впевнено, в безпеці»; *... я спробував не думати про мій сон. Але він, наче цвях, стирчав у моїй голові..* (Винничук, 2017: 240) – у значенні «непорушно»; *...я весь час сидів, наче на цвяхах* (Винничук, 2017: 170) – у значенні «непорушно, насторожено, в очікуванні чогось несподіваного, неприємного»; – *Кого тобі підшукати? – Людину, за якою буду чути, наче за муром* (Винничук, 2017: 302) – у значенні «впевнено, в безпеці»; *Зате на ранок я з новими силами брався за роботу й відганяв лихі думки, наче мух* (Винничук, 2017: 63) – у значенні «впевнено»; *...фотки Олюся насували до мене, як два чоботи пара* (Винничук, 2017: 174) – у значенні «схожі між собою, варті одне одного». Нерідко у структурі простого речення фразеологічні порівняння у ролі присудків, обставин способу дії змішуються, що свідчить про наближеність їх семантичних значень, ускладнених усталеними значеннями фразеологізмів, наприклад: *Тепер вона дивилась на мене як на божевільного...* (Винничук, 2017: 296) – у значенні «з острахом, тобто як на особу від якої можна чекати неочікуваних, необдуманих дій». Усталений вираз «дивилась як на божевільного» очевидно трактується редактором видання як присудок, очевидно складений, що не зовсім правомірно, оскільки вираз «дивитися, як на божевільного» має виразну ознаку способу виконання дії. Розглянуті фразеологічні порівняння доречно віднести до групи книжних фразеологізмів, які мають високий ступінь експресивності і дуже часто використовуються у художніх текстах для увиразнення авторської мови.

Можливі також випадки вживання усталених порівняльних виразів у ролі обставин міри й ступеня у формально-граматичній структурі простого речення, т. зв. атрибутивні синтаксеми у семантико-синтаксичній структурі. Наприклад: «Я не можу», – *сухо промовила Люція голосом гострим, мов ніж* (Винничук, 2017: 285) – у значенні «неприємним, таким, що вражає»; *Найдужче Ізю любив наш козацький борець з чотирма гатунками перців – червоний, як жар* (Винничук, 2017: 120) – у значенні «з яскраво вираженою ознакою, насиченим кольором і смаком». Оскільки у структурі простого речення фразеологічні порівняння частіше є однокомпонентними, непоширеними утвореннями або двокомпонентними, поєднаними зв'язком узгодження, то синонімічним терміном для них є термін «порівняння-фразеологізми».

У мові твору «Лютетія» ми спостерегли вживання і фразеологічного порівняння фольклорного походження, як наприклад: *Та є й такі, що живуть собі щасливо, як два голубоньки* (Винничук, 2017: 197) – у значенні «у мирі і злагоді», а також цілу групу порівнянь на релігійну тематику з використанням релігійних понять як усталених символів, наприклад: *Її полум'яне волосся розквітало переді мною, мов неопалима*

купина, в яку хочеться занурити руки, не боячись опіків... (Винничук, 2017: 120) – у значенні «те, що захищене від вогню»; – Ну та вашої обраниці. *Чи мусить вона конче бути мудрою, як Марія Магдалена, чи дурною, як жінка Лота?* (Винничук, 2017: 188) – значення усталеного виразу розкрито у реченні; *...я все йому віддала, любила його, як бога*, а він нічого не хотів про мене знати (Винничук, 2017: 92) – у значенні «найдужче, найбільшою мірою»; *Відповідь прийшла, як Господнє послання, чиста і правдива, мов ранкова роса* (Винничук, 2017: 29) – у даному реченні порівняння *як Господнє послання* вжито у значенні «як те, що не піддається сумніву», уточнено поясненням і порівнянням у другій частині речення. За своїм усталеним значенням розглянуті порівняння цілком правомірно можна розглядати як окрему групу фразеологічних порівнянь, які є важливими засобами досягнення експресивно-емоційної змістовності тексту, вони мають виразну прагматико-стилістичну настанову в художньому творі: уживаються, аби збуджувати в читача нові емоції, оцінює ставлення, асоціації та культивувати його творчу уяву.

При опрацюванні тексту роману на наявність порівняльних засобів вираження змісту ми спостерегли низку своєрідних порівнянь, не властивих мові творів інших письменників, заснованих на асоціативних уявленнях автора твору, і які ми схильні розглядати як групу авторських фразеологічних порівнянь у структурі твору, що є авторськими утвореннями, не фіксуються фразеологічними словниками, але вживаються з цілком усталеним, однозначним змістом, наприклад: – *У тебе у Львові нема ні шкільних, ні інститутських друзів, ти не працював на жодній людській роботі, живеш на відлюдді, як Робінзон* (Винничук, 2017: 167) – у значенні «самотній»; – Просто, – сказала вона й пригорнулася до мене, удаючи, що змерзла, хоча була така гаряча, *як вулкан Кракатау* (Винничук, 2017: 172); – *Що ви, єврейки, проникливі, як цариця Савська* (Винничук, 2017: 245); *...він буде, як Сатурн, своє життя жерти...* (Винничук, 2017: 93). Дана група авторських фразеологічних порівнянь викликає у читача асоціативні уявлення з героями художніх творів, географічними об'єктами, історичними постатями, міфологічними героями і має виразне експресивне забарвлення у структурі твору.

У тексті роману «Лютеція» представлені також фразеологічні порівняння, які за своєю структурою є предикативними компонентами складного речення з певним семантичним змістом. За нашими спостереженнями такі порівняльні конструкції із фразеологічними сполученнями у ролі об'єкта порівняння нерідко багатьма авторами вводяться в речення нерідко не в «натуральній», відшліфованій віками живорозмовною практикою формі, а «препаруються», «відредаговуються» і навіть створюються власні сполуки на базі загальноживаних живорозмовних чи за аналогією до них (Рошко, 2019: 93). Фразеологічні порівняння – підрядні предикативні компоненти складних речень поєднуються з головними реченнями, як і звичайні розчленовані підрядні речення, різноманітними порівняльними сполучниками, зокрема, як, мов, немов, наче, ніби і под. Характерною особливістю фразеологічних порівнянь – предикативних еквівалентів підрядних компонентів складних речень є те, що вони за своєю структурою в більшості випадків бувають неповними, хоч нерідко простежуються і повні структури. Розглянемо засоби вираження аналізованих фразеологічних порівняльних конструкцій у формально-граматичній структурі складного речення. Наприклад (у наведених прикладах порівняння-фразеологізми виступають об'єктом порівняння, а головна частина речення – суб'єктом порівняння): – *Та я все зробив, як книжка пише ...* (Винничук, 2017: 203) – у значенні «правильно», повне речення, за семантичним навантаженням у формально-граматичній структурі речення співвідносне з обставинним підрядним способом дії; *Був би німець переміг, то жилибисьмо, як у Бога за пазухою* (Винничук, 2017: 163) – у значенні «у безпеці і в достатку», неповне речення, за семантичним навантаженням співвідносне з обставинним підрядним способом дії та міри й ступеня; *Стрийко радісно блискав очима й підкручував вуса, почувачючись, наче лис у курнику – то була його стихія* (Винничук, 2017: 169) – у значенні «впевнено», за семантичним навантаженням співвідносне з обставинним підрядним способом дії та міри й ступеня; *На щастя є книжки, що діють гіпнотично, як удав на кролика, і втягують у себе, приковувають увагу, ...* (Винничук, 2017: 101) – у значенні «беззаперечно», за семантичним навантаженням співвідносне з обставинним підрядним міри й ступеня; *Вона мене просто використала. Розумієш? Використала, як крейду до дошки* (Винничук, 2017: 298) – у значенні «звично», за семантичним навантаженням співвідносне з обставинним підрядним способом дії; *У якусь найнебезпечнішу мить він підхопить мене, мов орел кролика, і понесе подалі від небезпеки* (Винничук, 2017: 112) – у значенні «звично, легко, впевнено», за семантичним навантаженням співвідносне з обставинним підрядним способом дії. У проаналізованих порівняльних конструкціях тільки підрядна предикативна частина становить собою фразеологічну структуру, що і є об'єктом порівняння. Специфіка таких підрядних фразеологічних структур полягає в тому, що вони лише в формально-синтаксичному відношенні співвідносні з підрядною частиною складнопідрядного речення, що проявляється у наявності формально-граматичних, синтаксичних взаємозв'язків узгодження, керування чи прилягання між повнозначними лексемами такої підрядної частини. Однак, спроба встановлення логіко-сміслових взаємозв'язків, синтаксичних відношень між такими лексемами призводять до формалізму, а іноді навіть до абсурду: у смислового відношенні така підрядна частина становить собою єдине нерозкладне ціле, а в функціонально-синтаксичному відношенні є еквівалентом підрядного речення, тобто предикативним компонентом складного речення. У структурі складного речення фразеологічні порівняння як предикативні компоненти складного речення цілком правомірно трактувати як фразеологічну порівняльну конструкцію. У семантико-синтаксичній структурі речення проаналізовані фразеологічні порівняння виступають як предикативні компоненти складних речень розчленованого і нерозчленованого типу. Для нерозчленованих складнопідрядних речень визначальною ознакою виступає віднесеність підрядної частини до одного

слова або словосполучення головної частини. Розчленовані складнопідрядні речення характеризуються віднесеністю змісту підрядної частини до всього змісту головної частини. Поряд із цією ознакою істотною також є наявність у складнопідрядних реченнях нерозчленованого типу співвідносних або опорних слів, що передбачають певне поширення головної частини підрядною відповідної семантики. Зв'язок у нерозчленованих реченнях характеризується передбачуваністю, а в розчленованих – непередбачуваністю (Загнітко, 2001: 388-389). Наприклад: – *Та я все зробив, як книжка пише ...* (Винничук, 2017: 203) – розчленоване складнопідрядне речення; *На щастя є книжки, що діють гіпнотично, як удав на кролика ...* (Винничук, 2017: 101) – нерозчленоване складнопідрядне речення, якщо припустити, що підрядне речення пояснює слово *гіпнотично* у головній частині речення. Однак, у всіх інших наведених прикладах з роману «Лютеція» спостерігаємо розчленовані складнопідрядні речення з фразеологічними порівняннями.

Обговорення: Аналізуючи постмодерний роман Юрія Винничука «Лютеція», можемо відзначити, що серед найуживаніших художніх засобів, які реалізують авторський задум, важливе місце посідають порівняння, зокрема фразеологічні, які характеризуються як структурним, функційним, так і семантичним розмаїттям і мають виразне експресивне навантаження.

Слід розмежовувати функційно-семантичне навантаження фразеологічних порівнянь у формально-граматичній і семантико-синтаксичній структурі речення, а також як структурних компонентів простого і складного речення.

У межах простого речення у романі «Лютеція» фразеологічні порівняння за своєю структурою виступають як однокомпонентними, так і двокомпонентними, найчастіше оформленими за допомогою модально-порівняльних часток як, мов, немов, наче, ніби і под. У простому реченні фразеологічні порівняння функціонують як головні, так і другорядні члени речення, найчастіше це присудки різних структурних типів, головні члени односкладних речень, обставини способу дії та міри й ступеня (предикати дії стану, якості, вторинні фразеологічні порівняльні предикатні синтаксеми з обставинною семантикою (адвербіальні порівняльні синтаксеми), атрибутивні порівняльні синтаксеми).

У структурі складного речення фразеологічні порівняння функціонують як підрядні порівняльні речення, предикативні компоненти складного речення, що приєднуються до головної частини порівняльними сполучниками як, мов, немов, наче, ніби і под. За своєю формально-граматичною структурою фразеологічні порівняння у ролі підрядних речень є як повними, так і неповними структурними утвореннями, за своїми синтаксичними функціями вони співвідносяться з обставинними способом дії та міри й ступеня.

Фразеологічні порівняння як експресивний засіб в ідіостилі Ю. Винничука поділяються на: книжні фразеологізми, фразеологізми фольклорного походження, порівняльні фразеологізми на релігійну тематику, авторські фразеологічні порівняння. Фразеологічні порівняння як предикативні компоненти складних речень у аналізованому творі цілком правомірно можна розглядати як асоціативні, трансформовані варіанти усталених фразем. Усі випадки трансформацій порівнянь-фразеологізмів у доробку автора – це процес їх навмисного оновлення відповідно до ідейно-художніх цілей, які письменник ставить перед собою. Перетворені фразеологізми привертають увагу читача своєю незвичною експресією та емоційністю. Однак і узвичаєні фразеологічні порівняння, вправно введені прозаїком у контекст, є показником справжньої віртуозності письменника та його вміння обрати єдино можливий варіант мовленнєвого матеріалу для створення своїх творів.

Перспективи проведеного дослідження вбачаємо в тому, що основні теоретичні положення викладені в роботі та проаналізований у ній фактичний матеріал можуть стати вагомим внеском у подальші розробки в царині лінгвістики постмодерного художнього дискурсу.

Висновки. У результаті проведеного дослідження, відповідно до поставлених завдань, зроблено такі висновки:

Структурне розмаїття фразеологічних порівнянь, різноманітність їх функціонального навантаження, семантичне значення у романі Ю. Винничука «Лютеція», свідчить про те, що письменник на високому рівні володіє різноманітними мовними засобами й майстерно їх використовує для увиразнення, урізноманітнення мови як героїв своїх творів, так і авторського художнього тексту. Семантичні особливості авторської мови допомагають читачеві глибше зануритись у містичну, детективну тематику роману. Нарешті, можна однозначно стверджувати: багатство фразеологічних порівнянь, їхня семантична й структурна варіантність, функційне навантаження, виразна експресивність, досконале стилістичне використання є свідченням того, що ці своєрідні тропи – одна із важливих складових індивідуального мовного стилю Юрія Винничука.

Отже, сучасний художній постмодерний роман – продуктивне середовище для використання різноманітних за своєю структурою, функціями, семантикою і експресією фразеологічних порівнянь відповідно до задуму митця. Мовосвіт Ю. Винничука рясніє унікальними мовними засобами увиразнення авторської мови, серед яких чільне місце займають фразеологічні порівняння, які підтверджують статус автора як справжнього майстра слова та одного з найкращих письменників сучасності.

Перспективи подальших наукових пошуків убачаємо у дослідженні мовно-стилістичних особливостей засобів вираження категорії порівняння у творах письменників-постмодерністів ХХІ ст.

Список використаних джерел:

1. Баран Я.А. Фразеологія у системі мови : автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.15. НАН України. Ін-т укр. мови. Київ, 1999. 32 с.
2. Бойко Н.І. Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти : монографія. Ніжин : Видавництво «Аспект-Поліграф», 2005. 552 с.
3. Винничук Ю.П. Лютеція: роман. Харків: Фоліо, 2017. 314 с.
4. Голоюх Л.В. Порівняння як структурно-стилістичний компонент художнього тексту (на матеріалі сучасної історичної прози) : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01. НАН України. Ін-т укр. мови. К., 1996. 20 с.
5. Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ : Либідь, 2001. 224 с.
6. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис : монографія. Донецьк : ДонНУ, 2001. 662 с.
7. Заборна М.С. Складнопідрядні порівняльні речення в сучасній українській мові : автореф. дис.... канд. філол. наук : 10.02.01 / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. Харків, 1997. 18 с.
8. Козачук Г.О., Шкурятяна Н.Т. Практичний курс української мови : навч. посібник. Київ : Вища школа, 1993. 367 с.
9. Колесник Г.М. Мова газети в епоху НТР. Науково-технічний прогрес і мова. Київ : Наукова думка, 1978. С. 91-109.
10. Кучеренко І.К. Порівняльні конструкції мови в світлі граматики. Київ : Вид-во Київського ун-ту, 1959. 107 с.
11. Мірченко М.В. Структура синтаксичних категорій : монографія. Луцьк : Ред.-вид. відділ «Вежа» Волин. держ.ун-ту ім. Лесі Українки., 2001. 340 с.
12. Прокопчук Л.В. Категорія порівняння та її вираження в структурі простого речення : дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Вінниця, 2000. 197 с.
13. Розгон В.В. Синтаксичні функції фразеологічних одиниць у структурі речення : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова / Національний педагог. ун-т ім. М.П. Драгоманова. К., 1999. 19 с.
14. Рошко Світлана. Функціонально-семантичне навантаження порівнянь-фразеологізмів у граматичній структурі речення. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. Ужгород : ПП Данило С.І., 2019. Вип. 2 (42). С.91-95. DOI:10.24144/2663-6840/2019.2(42).91-95.
15. Рошко С.М. Формально-граматична та функціонально-семантична структура порівняльних синтаксем і підрядних речень у сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / Ужгород. нац. ун-т. Ужгород, 2001. 21 с.
16. Тодор О.Г. Порівняльні фраземи у психолінгвістичному сприйнятті. *Мовознавство*. 1994. №2-3. С.64-69.
17. Ужченко В.Д., Авксентьев Л.У. Українська фразеологія : навч. посібник. Харків : Основа, 1990. 167 с.
18. Чабаненко В.А. Стилістика експресивних засобів української мови. Запоріжжя : ЗДУ, 2002. 351 с.
19. Шаповалова Н.П. Функціонально-семантичний статус порівняльних конструкцій у сучасній українській мові : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпропетровський держ. ун-т. Дніпропетровськ, 1998. 16 с.

References:

1. Baran Ja.A. (1999) Frazeologhija u systemi movy [Phraseology in the Language System] (PhD thesis), Kyjiv : NAN Ukrajinu. In-t ukr. movy. 32 s. [in Ukrainian].
2. Boiko N.I. (2005) Ukrainska ekspresyivna leksyka: semantychni, leksykohrafichni i funktsionalni aspekty: Monohrafiia [Ukrainian expressive vocabulary: semantic, lexicographic and functional aspects: Monograph]. Nizhyn : Vydavnytstvo "Aspekt-Polihraf". 552 s. [in Ukrainian].
3. Vynnychuk Yu.P. (2017) Liutetsiia: roman [Lutetia: a novel]. Kharkiv : Folio. 314 s. [in Ukrainian].
4. Holoiukh L.V. (1996) Porivniannia yak strukturno-stylistychni komponent khudozhnoho tekstu (na materiali suchasnoi istorychnoi prozy) [Comparison as a structural and stylistic component of an artistic text (on the material of modern historical prose)] (PhD thesis), 10.02.01. NAN Ukrainy. In-t ukr. movy. Kiev. 20 s. [in Ukrainian].
5. Iermolenko S.Ia., Bybyk S.P., Todor O.H. (2001) Ukrainska mova. Korotkyi tлумachnyi slovnyk lnhvistychnykh terminiv [Ukrainian language. A brief explanatory dictionary of linguistic terms]. Kyiv : Lybid. 224 s. [in Ukrainian].
6. Zaghnitko A.P. (2001) Teoretychna ghramatyka ukrajinskoji movy: Syntaksys [Theoretical Grammar of the Ukrainian Language: Syntax]. Donecjk : DonNU. 662 s. [in Ukrainian].
7. Zaoborna M.S. (1997) Skladnopidriadni porivniialni rechennia v suchasni ukrainskii movi [Complex comparative sentences in the modern Ukrainian language] (PhD thesis), 10.02.01. Khark. derzh. ped. un-t im. H.S.Skovorody. Kharkiv. 18 s. [in Ukrainian].
8. Kozachuk Gh.O., Shkuratjana N.T. (1993) Praktychnyj kurs ukrajinskoji movy [Practical Course in Ukrainian]. Kyjiv : Vyshha shkola. 367 s. [in Ukrainian].
9. Kolesnyk H.M. (1978) Mova hazety v epokhu NTR. Naukovo-tekhnichnyi prohres i mova [The language of the newspaper in the era of NTR. Scientific and technological progress and language]. Kyiv : Naukova dumka. pp. 91–109. [in Ukrainian].
10. Kucherenko I.K. (1959) Porivnjajlji konstrukciji movy v svitli ghramatyky [Comparative Constructions of Language in the Light of Grammar]. Kyjiv: Vyd-vo KDU im. T.Gh.Shevchenka. 107 s. [in Ukrainian].
11. Mirchenko M.V. (2001) Struktura syntaksychnykh katehorii: Monohrafiia [The structure of syntactic categories: Monograph]. Luts : Red.-vyd. viddil «Vezha» Volyn. derzh.un-tu im. Lesi Ukrainky. 340 s. [in Ukrainian].
12. Prokopchuk L.V. (2000) Katehoriia porivniannia ta yii vyrazhennia v strukturi prostoho rechennia [The category of comparison and its expression in the structure of a simple sentence] : Dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. Vinnytsia. 197 s. [in Ukrainian].

13. Rozghon V.V. (1999) Syntaksychni funkciji frazeologichnykh odynycj u strukturi rechennja [Syntactic Functions of Phraseological Units in Sentence Structure] (PhD thesis), 10.02.01. Kyjiv : Nacionalnyj pedagogh. un-t im. M.P. Draghomanova. 19 s. [in Ukrainian].
14. Roshko Svitlana (2019) Funktsionalno-semantychnne navantazhennia porivnian-frazeolohizmiv u hramatychnii strukturi rechennia [Functional-semantic loading of comparisons-phraseological units in the grammatical structure of a sentence]. Proceedings of the *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filohiia*. Uzhhorod: PP Danylo S.I. Vyp. 2 (42). S. 91–95. DOI:10.24144/2663-6840/2019.2(42). pp. 91–95. [in Ukrainian].
15. Roshko S.M. (2001) Formalno-hramatychna ta funktsionalno-semantychna struktura porivnialnykh syntaksem i pidriadnykh rechen u suchasni ukrainskii movi [Formal-grammatical and functional-semantic structure of Comparative Syntaxemes and Subordinate Clauses in modern Ukrainian language] (PhD thesis), 10.02.01. Uzhhorod : Uzhhorodskyi natsionalnyi universytet. 21 s. [in Ukrainian].
16. Todor O.Gh (1994). Porivnjalni frazemy u psyholingvistychnomu sprynjatti [Comparative Phrases in Psycholinguistic Perception]. *Movoznavstvo*, № 2-3, pp. 64–69. [in Ukrainian].
17. Uzhchenko V.D., Avksentjev L.U. (1990) Ukrajinsjka frazeologhija [Ukrainian Phraseology]. Kharkiv: Osnova. 167 s. [in Ukrainian].
18. Chabanenko V.A. (2002) Stylistyka ekspresyvnykh zasobiv ukrainskoi movy [Stylistics of expressive means of the Ukrainian language]. Zaporizhzhia : ZDU. 351 s. [in Ukrainian].
19. Shapovalova N.P. (1998) Funktsionalno-semantychnyi status porivnialnykh konstruksii u suchasni ukrainskii movi [Functional-semantic status of comparative constructions in the modern Ukrainian language] (PhD thesis), 10.02.01. Dnipropetrovskyi derzh. un-t. Dnipropetrovsk. 16 s. [in Ukrainian].